

Pladasa Kenti Savunma Mimarisi Üzerine Gözlemler

[OBSERVATIONS ON THE DEFENCE ARCHITECTURE OF THE SETTLEMENT OF PLADASA]

Ufuk ÇÖRTÜK

Anahtar Kelimeler

Pladasa, Polygonal Duvar, İso-domik Duvar, İzole Kule, Çift Köşe Atkı Tekniği

Keywords

Pladasa, Polygonal Wall, Isodomic Wall, Isolated Tower, The Double Corner Bond Technique

ÖZET

Pladasa yerleşimi bugün Muğla, Menteşe İlçesi sınırları içinde, Gökova Körfezi'nin kuzeybatısında yer alan Sarnıç'a lokalize edilmektedir. Yerleşimin kalıntıları, Sarnıç'ın sırtını dayadığı, kuzeyini ve doğusunu Kartal Deresi kanyonunun kestiği tepenin güney yamacına yayılmaktadır. Yerleşimin kuzey en üst düzleminde yer alan akropol, güney eğimli yamaç hariç batı, doğu ve kuzey kenarlardan dik kayalıklarla çevrelenmiştir. Kentin yer aldığı tepenin doruğunda akropol surları, bunun güney alt kotunda polygonal sur ve tepenin güney en alt eteğinde de isodomik sur yer almaktadır. İso-domik surun güneyinde ve batısında birer izole kule bulunmaktadır. Pladasa'nın territoriumu içinde, kentin güneyindeki Akbuk Koyu'nda ve koyun kuzeyinde Hayıtlı Mevkii'nde iki izole kule daha yer almaktadır. Pladasa kentinin varlığıyla ilgili bugün için ulaşılan en erken veri Atina Vergi Listeleridir ki, kent MÖ 448 -MÖ 425/24 yılları arasında vergi listelerinde görülmektedir. Pladasa kenti akropolünün hemen güney alt yamacını çevreleyen polygonal duvar örgülü sur kentin en erken süreci ile bağlantılı olmalıdır. Kentin güney en alt eteğini batıdan doğuya doğru kapatan, kuleler ile desteklenmiş isodomik duvar örgüsüne sahip sur hattı ve izole kulelerin, "çift köşe atkısı" olarak adlandırılan bazı inşaa detayları ve kentin Polis statüsüne kavuşması gibi bazı tarihsel sürecin desteği ile Hekatomnidler hanedanlığı ile Hellenistik Dönem başlarında (MÖ 375-325) yapılmış olduğu söylenebilir.

ABSTRACT

The settlement of Pladasa is localized to the Sarnıç, which is placed in the northwest of Gulf of Keramic, within the borders of the Menteşe district, Muğla. The ruins of the settlement spread along the southern slope of the hill on which to the opposed of the Sarnıç. Kartal Deresi Canyon cuts north and east of the hill. The Acropolis located in the northern top of the settlement that is surrounded by steep cliffs from the western, the eastern and the northern sides except for the southern slope. There are the fortification of acropolis at the top of the hill where the city is located, the polygonal wall at the southern slope of this, and isodomik wall at the southern lowest slope of the hill. There are two isolated towers to the south and the west of the isodomik wall. Within the territory of Pladasa, two more towers that are isolated are located at Akbuk Bay, 4 km. south of the settlement and at Hayıtlı locality, north of the Bay. The settlement of Pladasa the earliest reached document mentioning the name of the city is the Athenian Tribute Lists. The site was seen in the Athenian Tribute Lists between 448 BC and 425/24 BC. The polygonal wall, which is surrounding the lower south slope of the Acropolis of Pladasa must be connected with the earliest process of the settlement. The isodomik wall that is supported by towers from west to east and the isolated towers must have been built between in the beginning of the Hekatomnid dynasty and the early Hellenistic period (375-325 BC). Because this dating is supported by some construction details such as – the so called "double corner bond" and the historical process, such as gaining Polis status of the settlement.

Giriş¹

1800'lü yıllarda özellikle Karia'yı dolaşan ve güneye doğru ilerlerken Pladasa kentinden geçmiş olma ihtimali yüksek gezginlerin ve tarihçilerin birçoğunun bu yerleşimin kalıntılarını görmemeleri ve yayınlarında hiçbir fotoğraf, çizim ve ifadenin bulunmaması oldukça karmaşık bir durumdur. 1890'lı yıllar özellikle Karia Bölgesi'nde Avrupalı gezginlerin araştırmalarının yoğunlaştığı dönemlerdir. Bölgede araştırmalarda bulunan O. Benndorf, tarafından Pisye (Yeşilyurt) Aslanlı Mevkii'nde tespit edilen yazıtta Pladasa yerleşiminin ismi geçmekte ki, Benndorf, Pladasa ile çok kısa bir bilgi vermekle birlikte, kentin lokalizasyonu ile ilgili herhangi bir ifadeye yer vermemektedir.² İtalyan G. Guidi 1920'li yılların başında Gökova Körfezi boyunca Keramos'tan güneye doğru seyahati sırasında Pladasa yerleşimini görmeden sadece Akbuk Koyu'ndaki kuleden bahsetmektedir.³ Keramos'tan Çine Çayı'na uzanan seyahatleri sırasında Sarnıç mahallesindeki kalıntılardan -buranın Pladasa kenti olduğunu bilmeden- ilk söz eden W. R. Paton ve J. L. Myres olmuştur.⁴ P. M. Fraser ve G. E. Bean ise Sarnıç'taki duvar kalıntılarında biraz daha detaylı bahseden diğer araştırmacılar.⁵ 1990'lı yıllarda bu alanda yapılan epigrafik araştırmalar ve ortaya çıkan yazıtlar, kentin tarihsel sürecine önemli katkılar sağlamıştır. Pladasa kentinin uzun süredir sorunlu olan lokalizasyonu 1990 yılında yayınlanan bir yazıt ile büyük ölçüde güvenilir şekilde yapılabilmektedir.⁶ MÖ 319/318 yılına tarihlenen onurlandırma yazıtında geçen "Pladasalılar'ın kenti şu kararı vermiştir" (ἔδοξε τῶι πολὶ τῶι [Π]λαδασέων) ifadesi, yazıtın Pladasa kentinin territoriumu içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Bu bilgiden yola çıkan araştırmacılar Keramos'un yaklaşık 11 km. kuzeydoğusunda, Gökova Körfezi'nin kuzeybatısında yer alan Sarnıç'ta bulunan kalıntıların Pladasa antik kenti ile tanımlanması gerektiğini

ortaya koymuşlardır.⁷

Pladasa isminin kökeni de tam olarak belirlenememiş değildir. Antik Yunanca olmayan bu isim Küçük Asya'nın yerel dillerinden birine ait olmalıdır.⁸ Pladasa yerleşimi testimoniasına yönelik antik metinlerde bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte, kent isminin geçtiği bilinen en erken doküman MÖ 5. Yüzyıl Atina Vergi Listeleri'dir. Pladasa kenti Atina Vergi Listeleri'nde ilk olarak MÖ 448 yılında görülmekte ve MÖ 441'de listelerden bir iki yıllığına kaybolmakta ve MÖ 440/39'da tekrar ortaya çıkmaktadır.⁹ Antik yazarların hiç değinmediği bu küçük yerleşimin tarihi ile ilgili birkaç bilgi kısıntısı ancak yazıtlar vasıtası ile elde edilebilmiştir. Bugün Yeşilyurt mahallesine lokalize edilen Pisye'de bulunmuş bir yazıt MÖ 2. ve 1. Yüzyıllarda Pisye'nin kendi ismi ile anılan ve içerisine Pladasalılar'ın da dâhil edildiği "Pisyeliler'in ve Pisyeliler ile birlikteki Pladasalılar'ın birliği" (τὸ κοινὸν τὸ Πισσητῶν καὶ Πλαδασέων τῶν μετὰ Πισσητῶν) adında bir birliği (koinon) olduğunu göstermektedir.¹⁰ Diğer taraftan Pisye territoriumunda tespit edilen birçok mezar taşı üzerindeki yazıtlarda, vatandaşlarına Pisye ve Pladasa Koinonu tarafından ortak cenaze töreni düzenlediği ifadesinin geçmesi bu iki kent arasındaki birliğin yansımaları olarak durmaktadır.¹¹ Bu gün için bölgede tespit edilen bu epigrafik belgeler, Pladasa ve Pisye yerleşimleri arasındaki bu territoriumun koinon sisteminde yönetildiğinin en önemli delilleri olarak durmaktadır.

Kent Surları

Pladasa yerleşimi bugün Muğla, Menteşe İlçesi sınırları içinde, Gökova Körfezi'nin kuş uçuşu

1 Bu çalışma, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 16.08.2019 tarih ve 674857 sayılı izinleri ile başkanlığını Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ÇÖRTÜK'ün yürüttüğü "Muğla Menteşe ilçesi Pisye-Pladasa Koinonu Yüzye araştırmaları" kapsamında gerçekleştirilmiştir.

2 Benndorf 1892: 64.

3 Guidi 1921-1922: 385,386, Fig. 44.

4 Paton ve Myres 1896: 188,189.

5 Fraser ve Bean: 1954, 76.

6 Varinlioğlu et al. 1990: 59-78.

7 Varinlioğlu et al. 1990: 59-78; Debord ve Varinlioğlu 2001: 157-159, Nr. 47. Bununla birlikte bir Labraunda yazıtından elde edilen bilgiler ışığında, Karia'da bugünkü yeri bilinmeyen Platasa isminde bir yerleşim bulunduğu bilinmektedir (Kent ismi ile ilgili olarak bkz. Zgusta 1984: 1072). Pladasa ile Platasa'nın aynı yer olması ihtimal dâhilindedir. Fakat bu konu ile ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır Robert 1961: 673.

8 Konu ile ilgili vermiş olduğu bilgiler için Dr. Öğr. Üyesi Güray Ünver'e teşekkür ederim.

9 Meritt et.al. 1939: 380-81. Karia kentlerinin Atina vergi listelerindeki durumu için ayrıca bkz. Doğan 2013: 108.

10 Debord ve Varinlioğlu 2001: 95-113.

11 Debord ve Varinlioğlu 2001: 106-111 Nr. 3, Nr. 4 ve Nr. 5; Benndorf 1892: 63,64; van Gelder 1896: 193,194, Nr. 8; Blümel 1991: 166,167, Nr. 751.

yaklaşık 4 km. kuzeybatısında yer alan Sarnıç mahallesine lokalize edilmektedir (Fig. 1). Pladasa kenti kalıntıları, Sarnıç'ın sırtını dayadığı, kuzeyini ve doğusunu Kartal Deresi kanyonunun kestiği Marçalı Dağları'nın uzantısı ince uzun tepe düzlüğü ve bu tepenin güney eteğine yayılmaktadır. Kent akropolünün yer aldığı, doğu batı yönlü ve yaklaşık 550 m. uzunluğundaki tepe, Kocaçay'ın oluşturduğu derin vadi ile kuzeyde dik bir yamaca dayanır. Doğu ve batı yönde kent akropolü derin ve dik kayalıklarla son bulurken, kentin kalıntıları güney yöndeki eğimli yamaçlarda düz alanlar oluşturmak amacıyla yapılan üç büyük teras üzerinde yer almaktadır (Fig. 2). Her bir teras aynı zamanda teras sur hüviyetine sahiptir ki, kesintisiz devam eden duvar hatları ve belirli aralıklarda yerleştirilmiş kuleler sur olgusunun arkeolojik izleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Fig. 3). Tepenin bu güney bölümünün alt yamaçlarında hala modern teraslar ile tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir.

Akropol Surları

Yerleşimin kuzey en üst kotunda yer alan akropol, güneydeki eğimli yamaç hariç batı, doğu ve kuzey kenarlardan dik kayalıklarla çevrelenmiştir. Akropolün yer aldığı tepe düzlüğünün savunma hattı, batı uçta dik kaya dilinin ucundaki burundan başlayarak doğuya doğru ilerlemektedir (Fig. 3). Savunma hattının başladığı batı uç burundaki düzleştirilmiş alanda kule olabilecek duvar izleri görülmektedir. Kaçak kazılarla tahrip edilen ve konumu nedeniyle kule olarak tanımlayabileceğimiz yapı 3x2.50 m. ölçülerinde ve korunan duvar yüksekliği 1.05 m., duvar kalınlığı ise 0.85 m.'dir.¹² Akropol savunma hattının başladığı batıdaki bu gözetleme kulesinden doğuya doğru uzanan teras/sur hattı yer yer tahrip olmasına rağmen korunan izlerden takip edilebilmektedir. Batıda korunan bölümde, duvar, 1.20 m. kalınlığında ve 1.60 m.

yüksekliğindedir. Doğuya doğru ilerleyen teras sur, iri şekilsiz polygonal blokların kullanıldığı, blok derzlerinde bir bütünlük ve birleşim olmayan duvar karakteri sergilemektedir (Fig. 4). Yaklaşık 70 m. bu karakterde devam eden duvar hattı, tepe zirvesine kıvrıldığı noktada isodomik bir örgüye sahip olmaktadır. Özenli bir işçilik sergileyen duvarda düzgün kesilmiş dikdörtgen bloklar dikkat çekmektedir. Bu farklı dokudaki duvar, akropol hattını kapatan sur sisteminde bir onarıma dönük farklı bir evreyi işaret etmektedir. 10 m.'lik bir hattı izlenebilen isodomik örgülü duvar 1.50-1.60 m. yüksekliğince korunmuştur. İisodomik duvar yerleşimin en yüksek noktasında yer alan bir kuleye güneyden dayanarak sonlanmaktadır (Fig. 5).¹³ Kule, kuzey-güney yönünde uzanmaktadır. 6.90x9.45 m. ölçülerindeki kulede aralara yerleştirilmiş trapezoidal blokların da kullanıldığı polygonal bir duvar örgüsü görülmektedir. Kule batıdan başlayarak devam eden teras duvarına güney yönde dayandırılmıştır. Ana kaya düzlemlerinin de duvar olarak kullanıldığı kulede farklı evreleri işaret eden duvar izleri de görülmektedir. Kulenin batı kenarında kyklopiik blokların kullanıldığı bir duvar sırası, yapıda dönemsel değişiklikleri işaret etmesi ve alanda farklı bir yapının olduğunu da göstermesi açısından önemlidir. Kuledeki duvar işçiliği ile batıdaki derz boşlukları ayrı ve kulenin beden duvarlarında farklı olarak kylopiik blokların kullanıldığı bir duvar sırası daha bulunmaktadır ki, bu duvar kulenin beden duvarına yaslanmış durumdadır. Ayrıca batıdaki kylopiik duvarın 1.50 m. batısında arada koridor oluşturacak şekilde boş bırakılmış harç kullanılarak yapılmış farklı bir duvar daha yer alır ki bu duvar kulenin kuzeyindeki mekanın duvarı olarak devam etmektedir. Kent akropolünü oluşturan kayalık kütle zirvedeki kuleden sonra doğuya doğru alçalarak devam etmektedir. Yaklaşık 50 m. sonra kaya kütleli doğuda aniden 8-10 m. kadar dik bir şekilde alçalmaktadır. Bu noktadan itibaren akropolün kuzey kenarını kapatan dik kaya kütleli yaklaşık 75 m. kadar yok olmaktadır. Kuzey kenarda oluşan bu geniş boşluğu teras niteliğinde

12 Basit duvar örgüsü ve konumu, bu yapının, içerisinde birkaç askerin yer aldığı ve kente bu yönden gelen herhangi bir tehdit karşısında kenti uyarmak için yapılmış bir gözlem kulesi niteliği de olan bir yapı olabileceğini düşündürmektedir. Diğer taraftan bu yapının duvarlarının irili ufaklı taşlardan inşa edilmesi, duvar kalınlığının yaşamsal bir mekan için kalın bir kule için ise ince ve zayıf olması, ayrıca etrafında başka herhangi bir yapının bulunmaması ve doğuda bir teras surla bağlanması hem yaşamsal hem de gözlem unsurlarını barındıran bir yapı olduğunu düşündürmektedir.

13 Yerleşimin en yüksek noktasında yer alan bu yapı, birçok kentte gördüğümüz, hem yönetici/komutan binası hem de kule vazifesi de gören bir işleve sahip olmalıdır. Bu kulenin kuzeyinde, birkaç duvar sırası ancak izlenebilen simetrisi olabilecek bir mekan daha bulunmaktadır ki, iki odalı olabilecek bu yapının daha geç bir dönemde kule/yönetici binası işlevine sahip olduğunu destekler niteliktedir.

bir duvar desteklemektedir. Kyklopik blokların kullanıldığı terasta en batı köşede duvar kademe- li olarak yapılmıştır. Bu noktada korunan duvar yüksekliği 2.35 m.'dir. Sağlam bir yapı sergileyen terasta yer yer 1.70x0.80x0.70 m. ölçülerinde oldukça büyük blokların kullanıldığı görülmektedir. Doğuya doğru ilerleyen duvar hattı yer yer ana kaya düzlemlerini de kullanarak tepenin en doğu ucundaki kaya kütesine dayanarak sonlanmaktadır.

Polygonal Sur

Akropol tepesinin doğu ucundaki kaya kütesinin 30 m. güney alt burnundan başlayan ve batıya doğru ilerleyen bir sur duvarı daha tespit edilmiştir (Fig. 3). Sur duvar örgüsü blok derz boşlukları düzensiz polygonal bir yapı sergilemektedir (Fig. 6). Sur yer yer 2 m. yüksekliğe kadar korunmuş ve 1.20-1.70 m. arasında değişen kalınlığa sahiptir. Akropolün doğusundaki ana kaya kütesinden batıya doğru ilerleyen polygonal duvar örgülü sur, tepenin güney kenarının orta kotunu çevrelemektedir. Polygonal sur üzerinde muhtemelen yukarı şehre giriş sağlayan kapı niteliğinde bir oluşum yer almaktadır (Fig. 3). Bu geçidin genişliği yaklaşık 10 m. kadardır. Kapı açıklığının batı kenarında polygonal sur akropole/kuzeye doğru kıvrılarak 15 m. uzanmakta ve tekrar batıya dönmektedir. Batıya kıvrılan duvar hattı diğer yönlerde izlenememektedir. Doğü kenarında 1.80 m. genişliğinde bir girişi olan bu oluşum akropol girişini kontrol altında tutmak amacıyla yapılmış tek taraflı bir kapı kulesi olmalıdır. Bu iç kapı kulesinin duvar kalınlığı 1.40 m., korunan yüksekliği ise 2.60 m.'dir. Kule, dışta polygonal içte ise isodomik bir duvar örgüsüne sahiptir. Akropol kapısı doğuda polygonal sura dıştan bağlanan bir bastionla desteklenmiştir. Kapı açıklığının doğu kanadını dıştan koruyan kulede surdan farklı olarak isodomik bir duvar örgüsü görülmektedir (Fig. 7). 4x5.30 m. ölçülerindeki bastionun polygonal surun duvar karakterinden farklı bir yapıda olması, bu girişin daha geç bir dönemde açılmış olabileceğini düşündürmektedir. Polygonal sur hattı akropol kapısından sonra batıya doğru testere dişi şeklinde zikzaklar çizerek devam etmektedir. Testere ağzı formunda 4 kademe yapan polygonal sur, duvar karakterini koruyarak ve yer yer de hattı üzerinde ana kaya düzlemlerini de kullanarak, tepenin batı ucunu kapatan dik kaya burnuna en güney alt kenarda dayanarak sonlanmaktadır.

İsodomik Sur

Polygonal surun batı uçta sonlandığı kaya burnunun yaklaşık 30 m. kadar güney alt kotunda dik kaya kütesi alçalarak güneye doğru düz bir şekilde uzanmaktadır (Fig. 3). Alçalan kaya kütesinin batı kenarını 1.10 m. genişliğinde ve 27 m. uzunluğunda kuzey- güney doğrultulu bir teras kapatmaktadır. Teras duvarı kyklopik polygonal taşlardan yapılmıştır ki, polygonal sur ile benzer bir duvar karakteri sergilemesi çağdaş olabileceğini akla getirmektedir. Oluşan bu düzlüğün güneybatı köşesinde en az iki odadan oluşan bir yapı grubu yer almaktadır. Trapezoidal blokların da kullanıldığı isodomik bir duvar örgüsüne sahip yapının gerek duvar karakteri gerekse konumu, isodomik surun bu noktada bir kule ve yapı grubuyla başladığını düşündürmektedir (K1) (Fig. 8). İsodomik sur kuleden itibaren doğuya doğru çok az devam etmekte ve sonrasında arazinin eğiminin dikliğinden dolayı kaybolmaktadır. Yaklaşık 35 m. güneydoğu alt kotta isodomik sur hattı tekrar takip edilmeye başlanmaktadır. İsodomik sur düzgün kesilmiş dikdörtgen bloklardan oluşan bir duvar örgüsüne sahiptir. Surun dönüş yaptığı köşelerde L şeklindeki dikey bant silme dikkati çekmektedir. 1.20 m. genişliğindeki sur hattı doğuya 16 m. devam ettikten sonra köşe yaparak güneye 6 m. kadar devam ederek bir kuleye bağlanmaktadır (K2). İçten içe 3.65x4.65 m. ölçülerinde olan kule ise, isodomik surun alt kottaki ilk kulesidir (Fig. 3). Kule dışta trapezoidal bloklu isodomik, içte ise küçük polygonal bir duvar örgüsüne sahiptir. Kulenin içten korunun yüksekliği 2.40 m., duvar kalınlığı ise 1.15 m.'dir. İsodomik sur doğuya doğru yaklaşık 25 m. ilerledikten sonra başka bir kule ile desteklenmektedir (K3). Fakat bu kule surun dışında değil içinde yer almaktadır. Kule 7.50x5.85 m. ölçülerindedir ve duvar kalınlığı 1.15 m. olarak ölçülmüştür. İsodomik sur batıdaki ikinci kuleden doğuya yaklaşık 29 m. devam ederek ilk iki kuleden daha büyük boyutlu üçüncü bir kule ile kesilmektedir (K4). Kule dıştan dışa 12.30x8.35 m. ölçülerindedir. Kulenin duvar kalınlığı 1.25 m.'dir. Kulenin güney kenarında bir zeytinyağı pres yatağı yer almaktadır. Kule isodomik tarzda, büyük boyutlu trapezoidal bloklarında kullanıldığı bir örgüye sahiptir. Bu örgü surun duvar örgüsüyle benzer bir yapı sergilemektedir. Kulenin kuzey kenarı tahrip olduğu için izlenememektedir. Dördüncü kulenin iç kuzey köşesinden doğuya doğru devam eden sur yaklaşık 72 m. düz devam

ettikten sonra 2 m. dışa doğru küçük bir dirsek yaparak doğuya ilerleyişini sürdürmektedir. Bu alanda sur örgüsünde 3.50x0.80 m. ölçülerinde büyük blokların kullanıldığı ve yaklaşık 3 m. yüksekliğinde 4-5 duvar sırasının korunduğu görülmektedir (Fig. 9). Surun bu bölümünde kütleli büyük boyutlu blokların kullanılmasının amacı, topografyanın eğiminin azalması ve surun üst kotundaki geniş düz alanın korunması olmalıdır. Sur, dirsek yaptığı noktadan 24.5 m. daha devam ederek bir kuleye daha dayanmakta ki, sur üzerindeki bu beşinci kule 6.70x3.15 m. ölçülerinde ve duvar kalınlığı 1.30 m.'dir (K5). Beşinci kulenin duvar karakteri yine sur ve daha önceki kulelerin duvar karakteri ile aynıdır. Sur, beşinci kuleden sonra 22.20 m. devam ederek altıncı kule (K6), altıncı kuleden sonra 23.40 m. daha doğuya doğru devam ederek bu hat üzerindeki son kule olan yedinci kuleye dayanarak son bulmaktadır (K7). Altıncı kule 5.40x7.60 m. ölçülerinde, köşedeki yedinci kule ise 7.65x8.40 m. ölçülerindedir. Her iki kulenin duvar kalınlığı 1.20 m.'dir. Duvar karakteri ise önceki kulelerle benzer bir yapıdadır. Yedinci kuleden sonra topografya kuzeydoğuya doğru yaklaşık 45 m. çapında çanak şeklinde kıvrılmakta ki, sur hattı bu arada izlenmemektedir. Kıvrılan topografyanın kuzeydoğu ucunda iç içe geçmiş farklı karakterlerde ve kalınlıklarda birçok duvar izi dikkati çekmektedir. Batıda yaklaşık 11 m. uzunluğunda bir duvar izi ve bunun 19 m. doğusunda, güneyden köşe yapan bir duvar izi bulunmaktadır ki, bu iki duvar hattı arası çanak şeklinde kıvrılan topografyanın doğusunu kapatmaktadır. Özellikle isodomik surun kapattığı alana girişi sağlayan bir kapı için en uygun yer topografyanın eğiminin azaldığı çanak şeklindeki bu alandır. Dolayısıyla batı ve doğu kenarları iyi bir şekilde korunmuş bu yapı, kentin girişi ile bağlantılı olmalıdır (Fig. 10). Kuzey ve güney duvarları tamamen tahrip olmuş kapı olabilecek bu açıklığın kuzeydoğu köşesini 8.70x5.30 m. ölçülerinde başka bir kule kapatmaktadır (K8). Kule 0.90 m. kalınlığında duvarlara sahiptir. Doğudaki kule ve bu kulenin batısındaki duvarlardan oluşan kompleks yapı, isodomik surun ana girişi olabileceğini düşündürmektedir ki, bu kalıntılar, doğusunda bir kule ile korunan, güneyden bir girişi olan avlulu kapı tipine benzemektedir.¹⁴ Sur, kapının doğusundaki kuleden doğuya doğru yaklaşık yine trapezoidal blokların kullanıldığı isodomik örgü

tipini koruyarak yaklaşık 60 m. devam ederek güneye doğru dönmektedir. Fakat surun güneye döndüğü köşe tahrip olmuştur. Güneye dönen surun köşesini 12.70x9 m. ölçülerinde bir kule kapatmaktadır (K9). 1.15 m. duvar kalınlığına sahip kule, surun iç köşesinde yer almaktadır. Kulenin kuzey kenarı tahrip olmuştur. Bu kulenin güney kenarı doğrultusunda doğuya doğru devam eden surun 75 m.'lik kısmı takip edilebilmektedir. Topografyanın yapısına göre güneyden doğuya kıvrılarak bir burun yapan kaya kütlelerini takip eden surun, dönüş yaptığı yerde tahrip olduğu, sonrasında tekrar izlenmeye başlayarak yaklaşık 19 m. kadar daha takip edilerek güneydoğu ucunda bir kule ile daha desteklendiği görülmektedir (K10). Yerleşimin güneydoğu ucunu kontrol altında tutmak amacıyla yapılmış olan bu son kule 6.25x7.35 m. ölçülerindedir ve duvar kalınlığı 1.20 m.'dir (Fig. 11). Son kuleden itibaren sur hattı tepe topografyasını takip ederek kuzeydoğuya doğru kaya burnunu çevirerek uzanır ve en doğudaki dik ana kaya kütleleri ile birleşerek son bulur.

İsodomik sur, Pladasa kenti yerleşik alanının yer aldığı, kuzeyinin, doğusunun ve batısının dik kaya kütleleri ile kapatılmış olan tepenin güney yamacının orta kesimini topografyanın uygun eşiklerini takip ederek batıdan doğuya doğru çevrelemektedir. Yaklaşık 650 m. uzunluğundaki sur, 10 adet kule ile desteklenmektedir. İsodomik surun girişi olabilecek açıklık ise, sur hattının orta kesimindeki topografyanın eğiminin azaldığı kavisli alanda olmalıdır.

İzole Kuleler

Pladasa kenti savunma sistemi içerisinde ne polygonal, nede isodomik surlar ile bağlantısı olmayan tekil kuleler de bulunmaktadır. Özellikle savunma hattının dışında topografyada gözetlemeye elverişli noktalara yerleştirilen iki izole kule tespit edilmiştir (Fig. 3).

Kulelerden ilki, isodomik surun başladığı batı uçtaki kulenin yaklaşık 28 m. güneybatısında yer almaktadır (Fig. 3). Kule konum olarak, tepenin kuzeyini kapatan Kartal Deresi kanyonunu gören bir noktada yer almaktadır. 4.51x6.37 m. ölçülerindeki kulenin duvar kalınlığı 1.30 m. korunan yüksekliği ise 1-1.20 m.'dir. Kuzey kenarı dik bir kayalık üzerinde olan kulenin güney kenarı iyi bir şekilde izlenebilmektedir (Fig. 12). Kulenin güneye doğru eğimli olan kenarının alt kotunda,

¹⁴ Kapı tipleri için bkz. Akarca 1998: 155-164.

hem bu eğime bir kademe yaratmak hem de destek amaçlı yapılmış şevli bir teras duvarı görülmektedir. Düzensiz trepezoidal ve polygonal bir duvar örgüsüne sahip kulenin içi kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. Kule duvar blok birleşim yerleri arasındaki boşluklar görülmektedir.

İzole kulelerden diğeri ise isodomik surun orta noktasında yer alan ve tarafımızdan kapı olarak nitelendirilen açıklığın yer aldığı çanak şeklindeki eğimli boğazın batısında yer almaktadır (Fig. 3). Yerleşimin güney en alt kotunda kule dıştan 6.80x8.40 m. ölçülerinde, duvar kalınlığı 1.30 m., korunan yüksekliği ise 5.20 m.'dir. Tekil kulenin bütün kenarları iyi bir şekilde izlenmektedir. Özellikle iyi korunan güneydoğu köşedeki su hattı olarak da adlandırılan dikey bant silme dik kat çekicidir (Fig. 13). Kulenin iç kısmı tamamen toprak dolgu altındadır. Kentin güney alt kotundan geçen isodomik surun dışında, güneydeki ovayı tamamen gören alçak bir yükselti üzerinde bulunan kule, hem güneyden gelebilecek bir tehdidi kente bildirmek, hem de yaklaşık 70 m. kadar kuzey üst kottaki kent girişini korumak işlevine sahip olmalıdır.

Hayıtlı ve Akbük Kuleleri

Pladasa yerleşiminin yer aldığı bugünkü Sarnıç mahallesinin kuzeyindeki tepe, merkez kent yerleşkesinin kalıntılarını barındırmaktadır. Bunun dışında Pladasa'nın territoriumu kuş uçuşu 4 km. kadar güneyindeki Akbük Koyu'na kadar uzanmaktadır (Fig. 1). Hatta Akbük Koyu'nda Pladasa'ya ait bir liman ve bu limana yakın uygun bir alanda da bir tersane bulunuyor olmalı ki, MÖ 3. Yüzyıla tarihlenen Pisyeliler ile birlikteki Pladasalılar'ın toplumuna, tersane (Neoria) inşaatı için bağış listesi içeren yazıt, Pladasa'nın, bugün Akbük Koyu'nu da içine alan bir territoriuma sahip olduğunun delili olarak durmaktadır.¹⁵ Diğer taraftan Akbük Koyu'nda antik dönemde kullanılan bir liman ve de hatta bir tersanenin var olabileceğinin diğer bir göstergesi, koyda yer yer izlenebilen duvar izleri ve koy çevresinde stratejik noktalarda tespit edilen tekil kulelerdir. Kulelerden biri, Akbük Koyu'nun kuzeyindeki Hayıtlı Mevkii'nde, yüksek dik kayalık tepe uzantısı üzerinde yer almaktadır (Fig. 1). Kaçak kazılarla tahrip edilen Hayıtlı Kulesi'nin batı kenarı dışında diğer kenarları izlenebilmekte ve

güneydoğu köşeden duvarı 1.40 m. yüksekliğince korunmuştur. Kule, trapezoidal ve polygonal blokların kullanıldığı bir duvar örgüsüne sahiptir (Fig. 14). 6.90x6.45 m. ölçülerindeki kulenin duvar kalınlığı 1.10 m.'dir. Kulenin Akbük Koyu'na bakan güney tarafı oldukça dik bir yamaçla sınırlandırılmıştır. Kuzeyi ise hafif eğimli bir düzlüğe dönüktür. Hayıtlı Kulesi'nin konumlandığı tepenin kuzeybatı alt kotunda yaklaşık 12 m.'lik kısmı izlenebilen kuzeye ve batıya doğru uzanan bir teras duvarı bulunmaktadır. Teras duvarının kalınlığı 0.90 m.'dir. Konumu ile koyu ve açık denizi tamamen gören kulenin, muhtemelen antik dönemde limanı ve limandan Karia'nın iç bölgelerine yapılacak sevkiyatlarda kullanılan yolun denetimine dönük bir işlevi olmalıdır. Çünkü günümüzde de kullanılan yol dışında topografya farklı bir yol güzergahına izin vermemektedir.

Pladasa territoriumu içerisinde yer alan diğer bağımsız kule ise kentin olası limanı ve tersanesini de barındıran Akbük Koyu'nun kuzeybatısında yükselen Burgazyanı Mevkii'sinde yer almaktadır (Fig. 1). Akbük'teki bu kuleden ilk söz eden G. Guidi olmuştur.¹⁶ Akbük Kulesi'nin güney kenarı hariç diğer kenarları oldukça iyi korunmuştur (Fig. 15). Doğu kenarı 6.40 m. kuzey kenarı 6 m. ölçülerinde olan kule kareye yakın bir plan sergilemektedir. İçi toprak dolgu altında olan kulenin en iyi korunan güneydoğu kenarından yüksekliği 4.60 m. olarak ölçülmüştür. Akbük Koyu'ndaki Pladasa'nın olası limanının güvenliğini sağlamak amacıyla yapılmış olan bu tekil Akbük Kulesi aynı zamanda koyun batısında yer alan diğer küçük koyu da görmektedir.

Değerlendirme

Bir kentin, bir topluluğun kendi can ve mal güvenliğini dış tehditlere karşı koruması için almış olduğu önlemlerin başında gelen, yaşam alanını sağlam, korunaklı bir duvarla çevirmesi olgusu insanlık kültür tarihi kadar eskidir. Bu savunma olgusu zaman içinde birçok kültür tarafından yeni eklemeler ve düzenlemeler ile geliştirilmiştir. Savunma sistemlerinin en önemli bölümünü de surlar ve bu surlarda uygulanan duvar tipleri içermektedir. Bu bağlamda Pladasa yerleşimi de barındırdığı farklı tiplerdeki duvarları olan savunma hatları ile dikkati çekmektedir.

Akropol zirvesinin batısını kapatırcasına batıdan

15 Varinlioğlu 1997: 297-307; Seg XLVIII (1998), Nr. 1344; Debord ve Varinlioğlu 2001: 95, Nr. 1.

16 Guidi 1921-1922: 385,386, fig. 44.

başlayan ve tepenin güney ortasından zirveye yönelen duvar hattı hem bir teras hem de bu teras üzerinde yükselen bir savunma duvarı özelliğine sahip olmalıdır. Tespit edilen bu duvar hattının kesintisiz bir hat boyunca devam etmesi ve zirvedeki kuleye de bağlanması, eğimli topografyada sadece teras için değil savunmaya dönük de bir işlevinin olduğunun delilidir.

Akropolün hemen alt güney eteğini çevreleyen polygonal duvar örgülü sur kentin en erken sürecinin savunma çizgisini vermesi açısından önemlidir. Polygonal duvar örgüsündeki blok derzleri arasındaki büyük boşluklar ve blok kenar çizgilerinin tam olarak oturtulmadan yerleştirilmesi, Karia'nın yerel işçiliğinin bir yansıması olmalıdır. Diğer taraftan akropol güney eteğini çevreleyen polygonal surun homojen yapısından dolayı sonraki dönemlerdeki yeni eklemeler, tamiratlar gibi farklı duvar işçilikleri de kentin tarihsel süreç içindeki gelişimini vermesi açısından önemli verilerdendir. Polygonal sur hattının özellikle antik dönem savunma sistemleri içinde kullanılan testere dişi şeklinde kırılmalar yaparak uzanması da Karia'daki örneklerden biri olması bakımından da önemlidir.

Özellikle kaba yonu polygonal blokların kullanıldığı akropol zirvesini ve batısını çevreleyen sur ve güney alt eteğini çevreleyen testere ağzı formunda kademelenen polygonal surun benzerlerini antik dünyada ve Karia Bölgesi'nin birçok kentinde görmekteyiz.¹⁷ Özellikle kaba yonu polygonal bloklardan oluşan teras ve surlara Kyndia kentinin batı kule ve surunda karşılaşılmaktadır.¹⁸ Premaussollos Dönemi olarak verilen Kyndia batı suru gerek duvar işçiliği gerekse Pladasa polygonal surunun inşası için önerilebilecek dönem ile örtüşmektedir. Halikarnassos Yarımadası'ndaki yerleşimler olan Ortakent Gürece Kaletepe'nin (Telmissos?) etrafını çeviren testere ağzı formu suru ve kaba kesimli polygonal duvar örgüsü Pladasa polygonal suru ile yakın benzerler içindedir.¹⁹ Yine Halikarnassos Yarımadası'nda Gököy'ün batısındaki Kale Yıkığı (Madnasa) tepesini çevreleyen sur, polygonal duvar örgüsü ile diğer benzer örneklerdendir.²⁰ Gökova Körfezi'nin güneydoğu

ucuna lokalize edilen Kallipolis kenti terrioriumu içindeki Çetibeli Kalesi duvarları da şekilsiz kaba polygonal yapısı ile diğer benzer duvar işçiliğinin görüldüğü tahkimatlardandır.²¹ Kaunos akropolünün batı kenarını çevreleyen büyük teras duvarı ve bunun üzerinde yükselen sur, gerek teras/sur işlevi gerekse kaba yonu polygonal duvar işçiliği ile Pladasa akropolü polygonal suru ile yakın benzerlik içindedir.²² Pladasa akropolünü ve akropolün hemen güney alt yamacını çevreleyen polygonal duvar örgülü sur duvarlarına benzer yapıdaki duvarları Pisye yerleşimi terrioriumundaki Aldıran Asarı ve Türbe Asarı tahkimatlarında da görmekteyiz.²³

Kentin güney alt eteğini batıdan doğuya doğru kapatan, 10 adet kule ile desteklenmiş isodomik duvar örgüsüne sahip sur hattı, yerleşimin en dış savunma çizgisini oluşturmaktadır. Sur ve kulelerde isodomik tarzda benzer duvar tipleri kullanılsa da özellikle surda daha büyük boyutlu kütesel trapezoidal blokların kullanıldığı dikkat çekmektedir. Buna karşın kulelerde ise daha düzgün kesimli dikdörtgen blokların kullanıldığı görülmektedir. Trapezoidal blokların da kullanıldığı İso-domik surla yakın duran örnekleri yine Karia Bölgesi'nin birçok kentinde görebilmekteyiz. Kuzey Karia Maeandros yakınlarındaki Divlin Kale'nin büyük boyutlu isodomik trapezoidal teknikteki suru,²⁴ Labraunda'nın yaklaşık 2 km. kadar güneybatısında yer alan ve Hekatomidler Dönemi içine tarihlenen Tepe Hisar Kale'nin isodomik trapezoidal teknikteki surları benzer duvar işçiliğini yansıtmaktadır.²⁵ Karia'nın iyi korunmuş surlarını barındıran ve MÖ 4. Yüzyılın 2. Çeyreğinde Maussollos tarafından inşa ettirilen Halikarnassos kenti surunun batı ve kuzeybatı köşesinde özellikle 14 ve 15 nolu kuleler arasındaki sur hattı, duvar işçiliği ile benzer önemli örneklerdendir.²⁶ Güney Karia'da Pladasa'ya yakın yerleşimlerdeki savunma sistemine ait duvarlarda benzer işçilikleri görmek mümkündür. Özellikle Bozburun Yarımadası'nda yer alan Loryma,

21 Descat 1994: 208, fig. 7.

22 Özen vd. 2019: 206, res. 16.

23 Çörtük ve Gümüş 2017: 532-538, res. 2 ve 6.

24 Paton 1900: 57; Pimouguet ve Pédarros 2000: 304 ve photo 6.1.

25 Westholm 1963: 13; Pimouguet ve Pédarros 2000: 308 ve photo 6.3.

26 Pedersen 1994: 215-237; Pedersen 2001/2002: 97-130; Pedersen 2010: 269-316; Pedersen 2013: 33-64.

17 Müth ve Ruppe 2016: 234-236, abb. 2,3 ve 4a.

18 Pimouguet ve Pédarros 2000: 81 ve photo 9.2.

19 Diler ve Gümüş 2016: 152, har. 1, res. 5.

20 Pimouguet ve Pédarros 2000: 103 ve photo 9.4; Diler vd. 2014: 430, res. 3.

Phoinix ve Amos kentlerinin sur ve kuleleri benzer işçilikleri vermesi bakımından önemlidir.²⁷ Bugün Muğla Akyaka'ya lokalize edilen Idyma kentinin MÖ 4. Yüzyılda bir onarım geçirmiş olabileceği ileri sürülen isodomik tarzdaki surları da yine Pladasa ve territoriumunda görülen savunma duvar tiplerinin benzerlerindedir.²⁸ Pladasa kentinin koinon oluşturduğu Pisye kenti arasındaki territoriumda tespit edilen bazı garnizon niteliğindeki tahkimatlar da benzer duvar işçilikleri sergilemesi bakımından önemlidir. Pisye, Thera kentleri arasında yer alan ve muhtemelen bu iki yerleşim arasındaki yolu gözetlemek amacıyla yapılmış olan Sincan Kalesi,²⁹ Koloneis kentinde yer alan tetrapyrigionun çevirme ve kuleleri³⁰ ve Koloneis yakınlarındaki Akçakaya Kalesi sur ve kulelerinde³¹ benzer duvar işçiliklerini görmektediriz.

İsodomik surun orta güney aksındaki izole kule, Hayıtlı ve Akbük Kuleleri, Karia Bölgesi'nin rektagonal bloklardan isodomik teknikte örülmüş karakteristik duvar tipini yansıtmaktadır. Benzer teknikte duvar işçiliğine sahip kuleler, Alinda, Alabanda, Halikarnassos kent surlarındaki kulelerde, Myndos, Theangela kentinde, Kaunos, Knidos, Latmos Herakleia'sı gibi birçok Karia kentinde ve ayrıca Karia dışında Ephesos ve Samos'un savunma kulelerinde, Priene, Pergamon gibi daha birçok kentte görülmektedir.³²

Yorum ve Tarihleme

Akropol ve Polygonal Sur

Pladasa kentinin varlığıyla ilgili bugün için ulaşılan en erken veri Atina Vergi Listeleridir. Kent isminin geçtiği bu listeler dışında erkene giden yazılı bir veri henüz bilinmemektedir. Bu bağlamda MÖ 448 -MÖ 425/24 yılları arasında vergi listelerinde görülen Pladasa'nın, yüzeyde görülen en erken yerleşimine ait kalıntılarda bu tarihlere ait olmalıdır. Kentin testere ağızı formlu polygonal suru akropolü ve akropolün güneyini kapatmaktadır. Pladasa ve territoriumundaki duvarları tespit eden ve tarihleme konusunda yorumlarda bulunan araştırmacılar da bu polygonal

tarzdaki akropol surlarının Hellenistik Dönem öncesine ait olabileceğini ifade etmiştir.³³ Tarafımızdan yapılan araştırmalarda polygonal surun çevirdiği akropolde kaçak kazılarla tahrip edilmiş bazı mekanlarda ele geçen MÖ 4. Yüzyıla tarihlenen kırmızı boyalı stroter parçaları da akropol ve polygonal tahkimatın dönemsel kullanımına dönük ip uçları sunmaktadır.³⁴ Atina Vergi Listeleri'nde görülmeye başladığı MÖ 448/7 yıllarından Hekatomnidler hanedanlığının en önemli yöneticisi olan Maussollos Dönemi (MÖ 377/76-353/52) arasında Pladasa yerleşimi sadece polygonal surun çevrelediği alan ile sınırlı olmalıdır ki, kapsadığı alan 15300 m²'dir. Dolayısıyla akropol teras suru ve bunu çevreleyen polygonal sur kentin ilk yerleşim alanını oluşturmakta ki, elde edilen tarihsel verilerin de desteği ile hem akropol surlarının hem de polygonal surun MÖ 5. Yüzyılın ilk yarısı (MÖ 500-450) içinde inşa edilmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yüzey buluntuları genel olarak amorf, herhangi bir tarih verecek nitelikte olmayan seramiklerdir. Bu yüzden akropol zirvesinde bulunan ve MÖ 4. Yüzyıla tarihlenen kırmızı boyalı çatı kiremitleri dışında,³⁵ surların tarihlendirilmesine katkı sağlayacak yüzey seramiği bulunmamaktadır.

İsodomik Sur, İzole Kuleler, Hayıtlı ve Akbük Kuleleri

MÖ 334 Büyük İskender tarafından Halikarnasos'un zaptı ve Hekatomnidler hanedanlığının Karia'ya hakim olduğu dönemin sonudur ki, bu tarih Karia'da Makedon hakimiyetinin başladığı dönemdir.³⁶ Karia'daki Makedon hakimiyeti ile özellikle MÖ 4. Yüzyılın son çeyreğinde bir Polis³⁷ olarak anılan Pladasa, bu dönemde en parlak devrini yaşamış olmalıdır. Hellenistik Dönemde, kentin bir Polis kimliğine sahip olduğunun en önemli delilleri de Pladasa territoriumu içinde Çandüşüren Mevkii'nde bulunan III. Philip'in (Arhidaeos) altıncı yılına

33 Fraser ve Bean1954: 76; Pimouguet ve Pédarros 2000: 410.

34 Özyiğit 1988: 102.

35 MÖ 4. Yüzyıla tarihlenen kırmızı boyalı çatı kiremitleri, akropolün veya polygonal surun inşa tarihinden ziyade dönemsel kullanılabilirliğini vermesi açısından önemlidir.

36 Bu dönem aynı zamanda Büyük İskender'in Piksodaros'un kız kardeşi Ada'yı tekrar Karia Bölgesi'nin yönetiminin başına getirdiği bir dönemdir bkz. Strab. XIV. 2. 17; Hornblower 1982: 298 vdd.

37 Bremen 2007: 115; Flensted-Jensen 2004: 1132.

27 Pimouguet ve Pédarros 1994: 244-251, ph. 2,5,7,15,17.

28 Pimouguet ve Pédarros 2000: 300 dn. 1223.

29 Çörtük ve Gümüş 2017: 539, res. 8.

30 Çörtük ve Gümüş 2018: 479, 480, res. 14.

31 Çörtük ve Gümüş 2019: 485,486, res. 7.

32 Pedersen 2010: 314.

tarihlenen (MÖ 319/318), Plataia'lı Polyon oğlu Kratesippos'un Proxeny dekretidir.³⁸ Ayrıca Pladasa'nın Polis statüsüne sahip olduğunun en önemli verilerinden bir diğeri de Labraunda kuzey stoası batı antasında bulunan MÖ 316-314 yıllarına tarihlenen Eupolemos'un Koslu Dion ile ilgili vermiş olduğu kararını içeren dekretidir.³⁹ Pladasa'nın Polis statüsüne MÖ 319/318 yılından önce kavuşmuş olmalıdır ki, bu epigrafik belgelerde kent bir Polis olarak geçmektedir. Kentin bu sığfata sahip olduğu dönemle birlikte, polygonal surun çevrelediği akropol, kent yerleşik alanı için yeterli gelmemiş olmalı ki, isodomik surun çevrelediği tahkimat yerleşimin büyümesi ve güneye doğru genişleme ihtiyacının bir sonucu olmalıdır. Dolayısıyla, isodomik sur ile kent güneye doğru genişlemiştir. Tarafımızdan yapılan ölçümler ile kent isodomik sur ile yaklaşık 70000 m²'lik bir alanı içine alacak şekilde genişlemiştir.

Karia Bölgesi'nin birçok kentinde görülen düzgün kesilmiş rektagonal bloklardan örölmüş isodomik teknikteki karakteristik duvar tipinin, isodomik surun dışındaki izole kule, Hayıtlı ve Akbük Kuleleri'nde de uygulanması, kentin dönemseller duvar işçiliğinin algılanması bakımından önemli örneklerdendir. Kulelerin köşelerinde su hattı olarak da adlandırılan dikey bant silmeler ve "çift köşe atkılı" veya "çift köşe örgülü" (double corner bond) olarak adlandırılan bir duvar inşa tekniğinin kullanılması, bu kulelerin tarihi ve tekniğinin saptanmasında önemli detaylardır.⁴⁰ Çift köşe atkılı tekniği, genelde kule ve teras

duvarlarının köşelerinde her iki sırada bir, yan yana bir çift atkılı taşı ve bunun altında ve üstünde bir hatıl bloğunun periyodik olarak yerleştirilmesidir.⁴¹ Bu tekniğin çoğunlukla bosajlı blokların kullanıldığı duvarları içeren kule, teras ve surlarda kullanıldığını görmekteyiz. Küçük Asya'nın batısında Halikarnassos Yarımadası'nda, Knidos ve Kaunos kentlerinin tahkimatlarında, iç Karia'da Labraunda'da, Alabanda, Alinda, Amyzon, Euromos kentlerinde, Teke Kale gibi tahkimatlı yerlerde, Kuzey Karia'daki bazı kale ve kulelerde bu tekniğin kullanıldığını görmekteyiz.⁴² Küçük Asya'nın batısıyla sınırlı kalmayan bu tekniğin Ephesos, Pergamon, Assos gibi kentlerde hatta Samos'ta da kullanıldığı bilinmektedir.⁴³ Çift köşe atkılı duvar tekniğinin ilk defa Maussolos'un mimarları tarafından uygulandığı günümüzde kısmen de olsa kabul görmeye başlamıştır.⁴⁴ Bu tekniğin kullanımı MÖ 370/360 civarında başlamış ve MÖ 250'ye ve belki de MÖ 200'e kadar Küçük Asya'nın tüm önemli tahkimatlarında kullanılmış gibi görünmektedir.⁴⁵ Pladasa'da isodomik surun yapılması ve yerleşimin güneye doğru genişlemesi gibi kent planlamasındaki değişimlerin önemli bir diğer etmeni ise MÖ 370/360 yıllarında Karia satrapı Maussolos'un başkenti Halikarnassos'a⁴⁶ taşınmasıyla birlikte Karia Bölgesi'nde başlayan yeni imar faaliyetleridir. Bu bağlamda Pladasa'da bu imar faaliyetlerinden isodomik suru ve belki de izole kuleleri yaptırarak yararlanmış olması düşüncesi akla gelmektedir. Hekatomnidler Dönemi tahkimat sistemi geleneğinin Maussolos'un ölümünden sonra belki bir nesil daha ardılları tarafından uygulandığı ve sonra sona ermiş olabileceği düşüncesi de ileri sürölmektedir.⁴⁷ Fakat Maussolos ve haleflerinin savunma sistemi çalışmalarının, Küçük Asya'daki Hellenistik surların incelenmesinden ayrı ele alınması beklenemez. Dolayısıyla Pladasa'nın isodomik

38 Varinlioğlu et al. 1990: 59-78; Blümel 1991: Nr. 701; Knoepfler 1992: 441, 442; Debord ve Varinlioğlu 2001: 157-159, Nr. 47.

39 Crampa 1972: Nr. 42; J. - L. Robert 1961: Nr. 673; J. - L. Robert 1973: Nr. 408; Debord - Varinlioğlu 2001: 159-171, Nr. 48; Aydaş 2010: 80. Makedon komutan Eupolemos'un Karia'daki yönetiminin MÖ 294-287 yılları arasında olduğu ifade edilmektedir (Mastrocinque 1979: 66-80; Billows 1989: 193). MÖ 281 yılındaki Kurupedion savaşından sonra bölgenin hakimiyeti Seleukos'lara geçmiştir (App. Syr. X. 62; Memnon (FGrH 434) 5; Lund 1992: 200-204; Anson 2014: 184). MÖ 240'lı yıllarda ise özellikle Pladasa'nın da içinde olduğu kıyı Karia Ptolemaios yönetimi içinde olmalıdır (LIV. XXXIII, 20, 11-13. Ayrıca bkz. Bagnall 1976: 89-102; Reger 1999: 77. Özellikle Adulis yazıtı II. Ptolemaios'un Karia'ya hakim olduğunu ortaya koyan önemli bir belgedir (CIG 5127).

40 Pedersen 2001/2002: 109; Pedersen 2010: 313,314; Pedersen ve Ruppe 2016: 563-568.

41 Pedersen ve Ruppe 2016: 563.

42 Pedersen ve Ruppe 2016: 565; Çörtük 2010: 86-97.

43 Winter 1994: fig. 8; Pedersen 2004: fig. 21; Pedersen ve Ruppe 2016: 565, dn. 9; Kienast 1978: taf. 24, 1; 26, 2; 30, 2.

44 Pedersen 2010: 314. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Pedersen 2001/2002: 109; Pedersen 2004: 427,428.

45 Pedersen ve Ruppe 2016: 566.

46 Diod. XV 90, 3. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Hornblower 1982: 104; Pimouguet ve Pédarros 2000: 224.

47 McNicoll 1997: 15.

suru ve belki de izole kuleleri Hekatomnidler Dönemi sonrası Hellenistik Dönem başlarında inşa edilmesi düşüncesini de göz ardı etmemek gerekir.

Diğer taraftan MÖ 3. Yüzyılın ilk çeyreğinde Pladasa yerleşiminin de içinde olduğu kıyı Karia'da iktidar mücadelelerinin devam ettiği görülmektedir. Kıyı Karia'da Kurupedion savaşının gerçekleştiği MÖ 281 yılı sonrası süreçte diğer bir başka güç olarak Rhodos ön plana çıkmakta⁴⁸ ve özellikle MÖ 3. Yüzyılın ortalarıyla birlikte bölgede etkin olmaya başladığını görmekteyiz. Pladasa'nın koinon ortaklarından olan Pisye'de bulunan bir yazıt özellikle MÖ 3. Yüzyılın ortalarında Rhodos yayılımının güney Karia'da devam eden bir süreç olduğunun anlaşılması bakımından önemli bir belgedir.⁴⁹ Bu siyasal gelişmeler bağlamında Pladasa teritoriumu Rhodos'un iç Karia'daki hakimiyeti ve nüfuzu için önemli bir yerleşimdir. Özellikle Rhodos, Karia'daki etkisini korumak için Pladasa'nın Akbük'deki limanını bir köprü ve - Pladasa'nın yer aldığı vadinin iç bölgelere ulaşım için tek yolun güzergahı olmasıyla -, bu kenti jeostratejik önemi nedeniyle gözlem noktası olarak kullanmış olmalıdır.⁵⁰ Rhodos için önemli bir noktada yer alan Pladasa'nın isodomik örgülü tahkimatın ve izole kulelerin belki de Rodos'un Karia'ya hakim olduğu dönemde yapılmış olabileceği de ifade edilmektedir.⁵¹ Rhodos'un MÖ 3. Yüzyılın ortalarında bile güney Karia'da tam anlamıyla bir hakimiyete sahip olduğu zayıf bir olasılık olarak durmaktadır. Rhodos'un bu yayılcı politikasının, Pladasa ve koinon ortağı Pisye'nin de içinde olduğu güney Karia'da MÖ 3. Yüzyılın özellikle 2. Yarısından sonraki bir süreçte kuvvetlenmiş olabileceği söylenebilir. MÖ 3. Yüzyılın sonlarına doğru ise Rhodos artık güney Karia'ya tamamen hakim durumdadır ki, Rhodoslu General Nikagoras'ın MÖ 201-197 yılları arasına denk gelen dört dönemlik görev süresi içinde V. Philippos tarafından ele geçirilen Pisye, İdyma ve Kyllandos topraklarını ve bunların içindeki kaleleri yeniden Rhodos yönetimine

katması bu hakimiyetin en büyük delilidir.⁵² Böylece Nikagoras'ın bu başarısı, V. Philippos'un kontrolündeki Pladasa ile koinon teritoriumu ve Peraia kentlerinin bazılarının Rhodos hakimiyetine geçmesini sağlamıştır.⁵³

Bu tarihsel yorumlar ki, Pladasa'nın MÖ 319/318 yılından önce Polis statüsüne kavuşmuş olması ve duvar işçiliğinin gelişiminin katmış olduğu veriler, Pladasa'nın isodomik surunun ve bu surun hemen güneyindeki izole kulelerin Rhodos tarafından değil de, daha erken bir dönemde, MÖ 4. Yüzyılın 2.-3. Çeyreği (MÖ 375-325) içinde yapılmış olması yüksek muhtemeldir. Diğer taraftan gerek Rhodos Adası üzerindeki yerleşimlerde, gerekse güney Karia'ya hakim olduğu (MÖ 197 ve sonrası) dönemde Peraia coğrafyasında Rhodos tarafından inşa edildiği kesin bilinen "çift köşe atkılı" herhangi bir savunma duvar bilinmemektedir. Bu bağlamda, Pladasa'nın isodomik suru ve izole kulelerinin Rhodos tarafından inşa edildiğini ifade etmek yanlış olacaktır. Tabi ki, Akbük Koyu'ndaki ve Hayıtlı Mevkii'ndeki izole kuleler ile iç bölgelerle iletişimi sağlayan yol güzergahı üzerinde yer alan Pladasa'nın, bölgenin Rhodos hakimiyetine geçtiği dönemde Rhodos tarafından kullanılmış olması kaçınılmazdır.

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA

Antik Literatür

App. Syr.: (=Appianos, Syriake) The Foreign Wars. (İng. Çev. H. White), New York 1899 (MACMILLAN AND CO., LTD.).

Diod.: (=Diodoros, Bibliothek Historike) Diodorus of Sicily in Twelve Volumes. (İng. Çev. C. H. Oldfather), London 1989 (Cambridge, Mass. Harvard University Press, William Heinemann, Ltd.).

Liv.: (=Livius, Ab urbe condita) History of Rome. (İng. Çev. C. Roberts), New York 1912 (New York, E. P. Dutton and Co.).

Strab.: (=Strabon, Geographika: XII-XIII-XIV) Antik Anadolu Coğrafyası. (Çev. A. Pekman), İstanbul 1993. (Arkeoloji ve Sanat Yayınları).

Modern Literatür

AKARCA 1998: A. Akarca, *Şehir ve Savunması*, Ankara.

ANSON 2014: E. M. Anson, *Alexander's Heirs: The Age of the Successors*, Chichester.

48 Frase ve Bean 1954: 99-101; Mastrocinque 1979: 102, 103.

49 Reger 1999: 78 ve dn. 9. Debord ve Varinlioğlu 2001: 95-105, Nr. 1; Bremen 2007: 115.

50 Paton ve Myres 1896: 189, 197. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Pimouguet ve Pédarros 2000: 410.

51 Fraser ve Bean 1954: 76; Meyer s. v. Peraia, 575; Pimouguet-Pédarros 2000: 410.

52 Liv. XXXIII, 18, 1-22; Ig XII(1) 1036; Lindos II: Nr. 151, 2-5. Ayrıca bkz. Reger 1999: 79.

53 Reger 1999: 79.

- AYDAŞ 2010: M. Aydaş, *MÖ 7. Yüzyıldan 1. Yüzyıla kadar Karya ile Rodos Devleti Arasındaki İlişkiler*, İstanbul.
- BAGNALL 1976: S. R. Bagnall, *The Administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt*, New York.
- BENNDORF 1892: O. Benndorf, "Bericht über eine Reise im Orient", *AAWW* 29, 59-74.
- BILLOWS 1989: R.A. Billows, "Anatolian Dynasts: The Case of the Makedonian Eupolemos in Karia", *Classical Antiquity* 8, 173-206.
- BLÜMEL 1991: W. Blümel, *Die Inschriften der Rhodischen Peraia. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien* 38, Bonn.
- BREMEN 2007: R. Van Bremen, "Networks of Rhodians in Karia", *Mediterranean Historical Review* 22. 1, 113-132.
- Cıg: Corpus Inscriptionum Graecarum.
- CRAMPA 1972: J. Crampa, *Labraunda III. The Greek Inscriptions, part 2*, Lund.
- ÇÖRTÜK 2010: U. Çörtük, "Kuzey Karia Akçay Vadisinin Savunma Mimarisi Üzerine Bir Çalışma 2" In: C. Özgün (Ed.), *Bozdoğan Çevre ve Kültür Sempozyumu 13-15 Mayıs 2010 Bozdoğan*, İzmir, 86-97.
- ÇÖRTÜK ve GÜMÜŞ 2017: U. Çörtük- Ş. Gümüş, Muğla Menteşe İlçesi Pisye – Pladasa Koinonu Yüzey Araştırması (2016), *AST* 35.2, 531- 554.
- ÇÖRTÜK ve GÜMÜŞ 2018: U. Çörtük- Ş. Gümüş, Muğla Menteşe İlçesi Pisye - Pladasa Koinonu Yüzey Araştırması – 2017, *AST* 36.3, 467-492.
- ÇÖRTÜK ve GÜMÜŞ 2019: U. Çörtük- Ş. Gümüş, Muğla Menteşe İlçesi Pisye - Pladasa Koinonu Yüzey Araştırması – 2018, *AST* 37.3, 479-500.
- DEBORD ve VARINLIOĞLU 2001: P. Debord- E. Varinlioğlu, *Les Hautes Terres De Carie*, Bordeaux.
- Descat 1994: R. Descat, "Les forteresses de Théra et de Kallipolis de Carie", *REA* 96 n°1-2, 205-214.
- Diler-Gümüş-Çur 2014: A. Diler- Ş. Gümüş- M. Çur, "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri, Adalar, Aspat (Strobilos), Kissebükü (Anastasioupolis), Damlıboğaz (Hydai), Sedir Adası (Kedrai) Yüzey Araştırmaları 2013", *AST* 32.2, 423-446.
- Diler-Gümüş 2016: A. Diler-Ş. Gümüş, "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri, Adalar, Aspat (Strobilos), Kissebükü (Anastasioupolis), Damlıboğaz (Hydai), Pilavtepe, Sedir Adası (Kedrai) Yüzey Araştırmaları 2014", *AST* 33.1, 147-170.
- DOĞAN 2013: A. Doğan, *Atina Vergi Listeleri'nde Karia Vergi Bölgesi* (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla.
- FLENSTED-JENSEN 2004: P. Flensted-Jensen, "Karia" In: M. H. Hansen- T.H. Nielsen (Eds.) *An Inventory of Archaic and Classical Poleis, An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation*, Oxford, 1108-1137
- FRASER ve BEAN 1954: P. M. Fraser, G. E. Bean, *The Rhodian Peraea and Islands*, London.
- VAN GELDER 1896: H. van Gelder, "Ad Corpus Inscriptionum Rhodiarum", *Mnemosyne* 24, 72-98+179-198+248-261.
- GUIDI 1921-1922: G. Guidi, "Viaggio di esplorazione in Caria (parte I)", *ASAtene* IV – V, 345 – 396.
- HORNBLOWER 1982: S. Hornblower, *Mausolus*, Oxford.
- Ig: F. H. von Gaertringen, *Inscriptiones Graecae*. Vol. XII. *Inscriptiones insularum maris Aegaei praeter Delum*. Fasc. 1. *Inscriptiones Rhodi, Chalces, Carpathi cum Saro*, Casi. Berlin 1895.
- J.-L. ROBERT 1961: J. Robert-L. Robert, "Bulletin épigraphique, Toma IV 1959-1963", *jahrgangweise in Revue des Études Grecques*, Paris.
- J.-L. ROBERT 1973: J. Robert-L. Robert, "Bulletin épigraphique, Toma VII 1971-1973", *jahrgangweise in Revue des Études Grecques*, Paris.
- KIENAST 1978: H.J. Kienast, *Die Stadtmauer von Samos*, Bonn.
- KNOEPFLER 1992: D. Knoepfler, "Sept années de recherches sur l'épigraphie de la Beotie (1985-1991)", *Chiron* 22, 411-503.
- Lindos II: Chr. Blinkenberg, *Lindos. Fouilles et recherches, 1902-1914. Vol. II, Inscriptions. 2 vols.*, Copenhagen- Berlin.
- LUND 1992: H. Lund, *Lysimachus: A Study in Early Hellenistic Kingship*, London.
- MASTROCINQUE 1979: A. Mastrocinque, *La Caria e la lonia meridionale in epoca ellenistica (323-188 a.C.)*, Rome.
- MCNICOLL 1997: A. W. McNicoll, *Hellenistic Fortifications from the Aegean to the Euphrates*, Oxford.
- MEMNON (FGrH 434): F. Jacoby, *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, Leiden.
- MERRITT et al. 1939: B. D. Meritt- H.T. Wade Gery- M. F. McGregor, *The Athenian Tribute Lists, Volume I*, Princeton.
- Meyer s.v. Peraia: E. Meyer, "Peraia", *RE* 37, XIX.1 (1956) 565-586.
- MÜTH ve RUPPE 2016: S. Müth, U. Ruppe, "Regional begrenzte Phänomene", *Ancient Fortifications, A Compendium of Theory and Practice, Fokus Fortifications Studies* 1, 231- 248.
- ÖZEN vd. 2019: S. Özen, B. Özen, Kleine, "2012-13 Kaunos Akropol Kazıları" In: O. Henry- K. Konuk (Eds.), *KARIA ARKHAIA La Carie, des origines a la periode pre-hekatomnide*, İstanbul, 201-214.
- ÖZYİĞİT 1988: Ö. Özyiğit, "Antik Çatılarda Dere

- Kiremitleri”, *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi* IV, 101-116.
- PATON 1900: W. R. Paton, “Sites in E. Karia and S. Lydia”, *JHS* 20, 57-80.
- PATON ve MYRES 1896: W. R. Paton, J. L. Myres, “Karian Sites and Inscriptions”, *JHS* 16, 188-271.
- PEDERSEN 1994: P. Pedersen, “The Fortifications of Halikarnassos”, *REA* 96, n°1-2, 215-235.
- PEDERSEN 2001/2002: P. Pedersen, “Reflections on the Ionian Renaissance in Greek Architecture and its Historical Background”. *Hephaistos* 19/20, 97-130.
- PEDERSEN 2004: P. Pedersen, “Pergamon and the Ionian Renaissance”, *IstMitt* 54, 409-434.
- PEDERSEN 2010: P. Pedersen, “The City Wall of Halikarnassos” In. J. M. Carbon- R. van Bremen (Eds.), *Hellenistic Caria, Proceedings of the First International Conference on Hellenistic Caria*, Oxford 29 June-2 July 2006, Paris, 269-316.
- PEDERSEN 2013: P. Pedersen, “The 4th century BC ‘Ionian Renaissance’ and Karian identity” In. O. Henry (Ed.) *4th Century Caria, Defining a Karian Identity Under the Hekatomnids, Varia Anatolica*, 28, Paris, 33-64.
- PEDERSEN ve RUPPE 2016: P. Pedersen, U. Ruppe, “The Fortifications at Halikarnassos and Priene: Some Regional Characteristics?” In. R. Frederiksen-S. Müth-P. I. Schneider-M. Schnelle (Eds.), *Focus on Fortifications: New Research on Fortifications in the Ancient Mediterranean and the Near East*, Oxford, 560-580.
- PIMOUGUET-PÉDARROS 1994: I. Pimouguet-Pedarros, “Les fortifications de la Pérée rhodienne”, *REA* 96, n°1-2, 243-272.
- PIMOUGUET-PÉDARROS 2000: I. Pimouguet-Pedarros, *Archéologie de la défense. Histoire des fortifications antiques de Carie (époques classique et hellénistique)*, Paris.
- REGER 1999: G. Reger, “The Relations Between Rhodes and Caria from 246 to 167 BC” In. V. Gabrielsen- P. Bilde- T. Engberg-Pedersen- L. Hannestad- J. Zahle (Eds.), *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture, And Society*, Aarhus, 76-97.
- Seg: Supplementum Epigraphicum Graecum, 1923-2008.
- VARİNLİOĞLU 1997: E. Varinlioğlu, “Pisye in Caria”, *XI Congresso Internazionale di Epigrafia Greca e Latina, Roma 18-24 Settembre 1997*, Roma, 297-307.
- VARİNLİOĞLU ET AL. 1990: E. Varinlioğlu, A. Bresson, P. Brun, P. Debord, R. Descat, “Une inscription de Pladasa en Carie”, *REA* 92, 59-78.
- WESTHOLM 1963: A. Westholm, *The architecture of the hieron, Swedish Excavations and Researches*, I, 2, Lund.
- WINTER 1994: F. E. Winter, “Problems of Tradition and Innovation in Greek Fortifications in Asia Minor, Late Fifth to Third Century B.C.”, *REA* 96, 29-52.
- ZGUSTA 1984: L. Zgusta, *Kleinasiatischen Ortsnamen*, Heidelberg.
- Makale Gönderim Tarihi: 04.08.2020
Makale Kabul Tarihi: 02.12.2020
- UFUK ÇÖRTÜK**
Orcid ID: 0000-0001-9235-6378
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kötekli/Muğla
ufukcortuk@hotmail.com

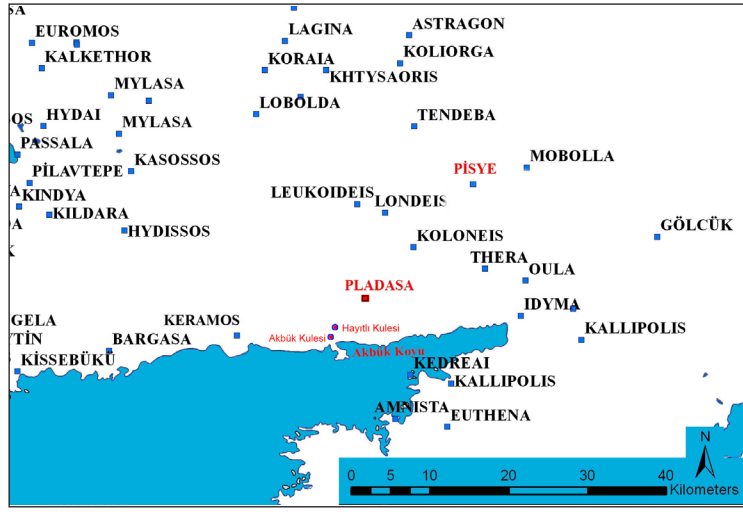

Fig. 1.
Pladasa Kenti, Konumu

Fig. 2.
Pladasa, Kent Topografyası

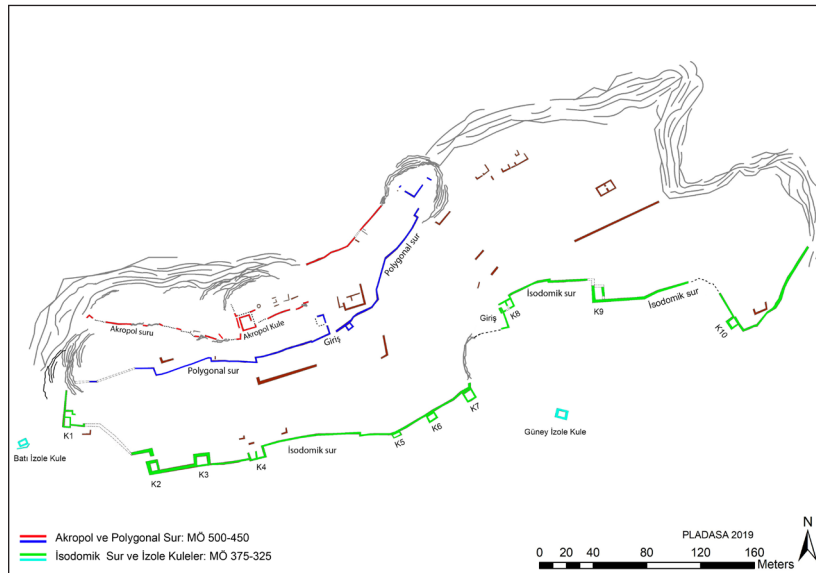

Fig. 3.
Pladasa, Kent Planı

Fig. 4. Akropol Suru

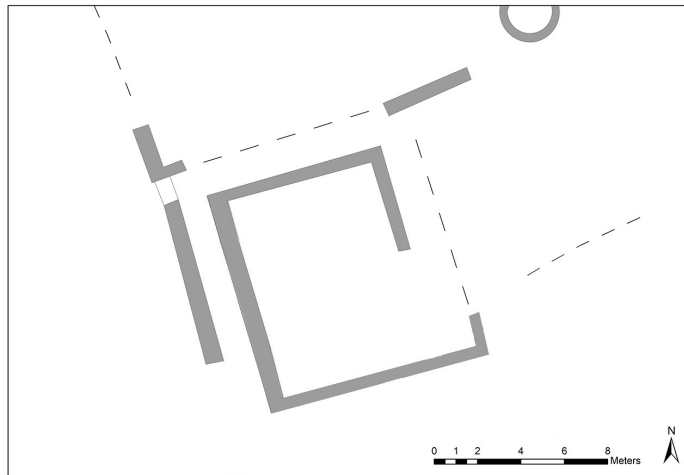

Fig. 5. Akropol Kule

Fig. 6.
Polygonal Sur, Detay

Fig. 7.
Polygonal Sur, Bastion

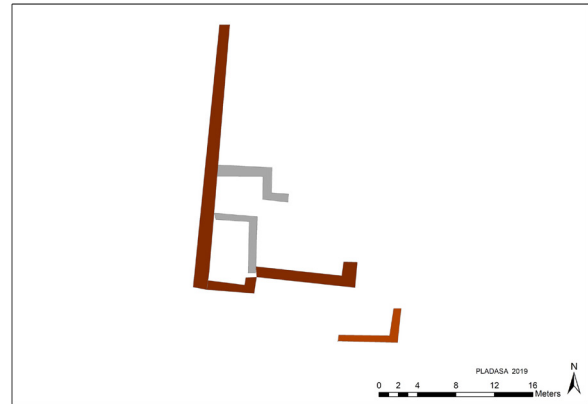

Fig. 8.
İsodomik Sur, Batı Kule

Fig. 9.
İsodomik Sur, Detay

Fig. 10.
İsodomik Sur, Kapı ve Kulesi

Fig. 11.
İsodomik Sur, Doğu Uç Kule

Fig. 12.
Batıdaki İzole Kule

Fig. 13.
Güneydeki İzole Kule

Fig. 14.
Hayıtlı Mevkii Kule

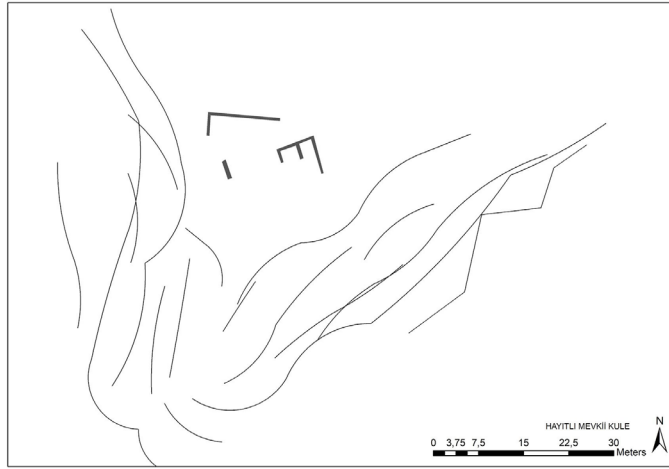

Fig. 15.
Akbük Kule